

MARKO DRAGIĆ
Filozofski fakultet
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Radovanova 13, HR – 21000 Split
mdragic@ffst.hr

LEGENDE I SVJEDOČANSTVA O ČUDOTVORNOJ SLICI GOSPE SINJSKE

U puku stoji prava sila naroda, on je od svega naroda najviše spojen sa zemljom, a bude li u njega obrazovanja i samosvijesti, ni sve sile svijeta neće narod krenuti s puta kojim udariti mora; zaman su sve tuđe spletke, zaman su vanjski pokušaji da navuku narod na svoje – on stoji čvrsto kao dub, jer je dubu silan korijen, a taj korijen je puk.

(...) al dobro je da narod sam zaviri u dušu, da otvori krvavu knjigu minulih dana, jer je prošlost vazda zrcalom sadanjeg doba. Dobro je da narod sazna gdje je zgriješio i posrnuo, gdje li se proslavio i podičio. To neka mu je naukom za buduća vremena.

August Šenoa, *Naša književnost; Seljačka buna*

Vjeruje se da je sliku Gospe od Milosti u crkvu na Šćitu u Rami donio sv. Jakov Markijski tridesetih godina 15. stoljeća. Za vrijeme turske okupacije crkva, samostan i fratri na Šćitu stradali su 1557., 1653., 1662., 1667., a 15. listopada 1682. godine crkvu su zapalili pravoslavci s Vukovskoga i Ravnoga kod Kupresa. Međutim čudotvorna je slika Gospe od Milosti svaki put ostajala neoštećena.

Nakon turske odmazde zbog poraza pod Bečom 1683. godine Ramljaci su predvođeni fra Pavlom Vučkovićem 1687. godine bili prisiljeni napustiti stoljetna ognjišta, a sa sobom su ponijeli čudotvornu Gospinu sliku. Po milosti Gospe Sinjske, Sinj je 1715. godine čudesno obranjen od najezde 60 000 turskih vojnika.

Ivan Marković u svojoj knjizi *Gospa Sinjska* 1898. godine piše da je za samo mjesec dana prikupio i poimence naveo 360 čudesa koja su se dogodila milošću Gospe Sinjske.

U radu se navodi i interpretira 25 suvremenih legendi o milostima Gospe Sinjske koje su se dogodile u Sinju i Rami. Neke od tih milosti dogodile su se u drugoj polovici 20. stoljeća.

KLJUČNE RIJEČI: *Rama, milosti Gospe Sinjske, čudesna obrana Sinja, ozdravljenja*

UVOD

Crkva na Šćitu u Rami sagrađena je najkasnije u 14. stoljeću. O tome svjedoči ugravirana 1402. godina na kaležu koji je u egzodusu Ramljaka 1687. godine donesen u Sinj. Ramski samostan i uopće Rama najpoznatiji su po čudotvornoj slici Gospe od Milosti. Vjeruje se da je sliku u crkvu na Šćitu u Rami donio sv. Jakov Markijski. Za vrijeme turske okupacije crkva, samostan i fratri na Šćitu stradali su četiri puta: 1557., 1653., 1662., 1667., a peti put 15. listopada 1682. godine crkvu su zapalili pravoslavci s Vukovskoga i Ravnoga kod Kupresa. Međutim čudotvorna je slika Gospe od Milosti svaki put ostala neoštećena.

Poslije poraza Turaka pod Bečom 1683. godine uslijedila je odmazda Turaka nad Hrvatima katolicima koji su masovno pobjegli iz Bosne i Hercegovine. Ramski franjevci predvođeni fra Pavlom Vučkovićem bili su prisiljeni napustiti svoju Ramu i nastaniti se u Dalmaciji. Sa sobom su tada ponijeli jedino sliku Gospe od Milosti. Jedno vrijeme boravili su u Dugopolju te Splitu stalno čuvajući sliku svoje Gospe. Kad su sagradili crkvu i samostan, iz Splita su prešli u Sinj 1696. god., ali nisu odmah ponijeli Gospinu sliku jer su htjeli pripremiti crkvu i samostan te potom donijeti Gospinu sliku.

Po Gospinom zagovoru Sinj je čudesno obranjen od Turaka s 14. na 15. kolovoza 1715. godine. U spomen na tu čudesnu obranu od 1715. godine trči se Sinjska alka.

Fra Ivan Marković¹ u svome djelu *Gospa Sinjska* 1898. godine piše da je u mjesec dana sakupio podatke o tri stotine i šezdeset milosti koje su udijeljene po zagovoru Gospe Sinjske, a od toga je samo iz Zlopoljske župe bilo stotinu dvadeset četiri.

Legenda je latinska riječ i znači *ono što valja čitati, ono što treba čitati*. Legenda je vrsta priče koja ima vjerski karakter. U njezin se sadržaj vjeruje. U legendama su sudionici Isus Krist, sveci, svete, crkveni dostojanstvenici, mučenice i mučenici. Legenda se dugo poimala kao pripovijest iz života svetaca te pripovijest o Božjim i svetačkim čudesima. Legende su fakturam bliske predaji i katkad su teško odvojive od njih, ali je ipak element čuda njihov *genus specificum* što ih donekle izdvaja. Legende unose red i harmoniju u život. Božja i svetačka čuda ispravljaju nepravde nagrađujući dobro, a kažnjavajući zlo.

¹ Doktor bogoslovlja fra Ivan Marković u Zagrebu je 1899. godine publicirao drugo izdanje djela *Gospa Sinjska* i u znak visokoga štovanja i odanosti posvetio ga "osobitome Bogoljubniku Gospe Sinjske, preuzvišenom i prepoštovanom pragospodinu Šimunu Milinoviću, Dukljansko-barskom nadbiskupu, prvostolniku Srbije, vitez u crnogorskoga reda i Step. Danila i Velikog križa s velikom vrpcom krune talijanske, odlikovanom prvim redom srbskim sv. Save i t. d. njezine obće milosti"; Monografiju čine: Uvod; Dio prvi ("Povijest Gospe Sinjske"), Dio drugi ("Milosti Gospe Sinjske udijeljene pojedincima"). Autor je knjigom "htio potaknuti bogoljubnog štioaca na veću ljubav i pouzdanje u Gospu; a u isti mah pripraviti ga na ono, što se u knjizi o Gospi Sinjskoj pripovijeda, e se, u svojim potrebama, još pouzdanije k njoj uzmogne utjecati". Fra Ivan Marković umjesto riječi čudesa koristi sintagmu milosti Gospe Sinjske, ističući kako ih navodi onako kako su njemu javljene. O Gospi Sinjskoj Marković je pisao i u svome djelu *Sinj i njegovo slavlje* te će se u ovome radu koristiti i ta knjiga. Marković se, dakle, koristio živom tradicijom, arhivskim spisima te povijesnim vrelima od kojih je najviše koristio, djela povjesničara fra Petra Filipovića, *Uspomene o Rami i ramskom franjevačkom samostanu* (1882.) fra Jeronima Vladića i *Illyricum sacrum* Daniella Farlatia.

U radu se navodi i multidisciplinarno interpretira dvadeset i pet suvremenih legendi koje su izvorno zapisane prethodnih desetak godina u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

1. GOSPA OD MILOSTI U RAMI

Ne zna se točno kada je sagrađena crkva na Šćitu u Rami, ali na kaležu koji je u ramskom bijegu od Osmanlija 1687. g. donesen u Sinj, ugravirana je 1402. godina što može upućivati da je te godine crkva već postojala (Marković 1898: 24). U toj crkvi do 1687. godine nalazila se čudotvorna slika Gospe od Milosti nepoznatoga autora. Arhivski izvori i predaje kazuju kako je u Rami od postanka bila crkva Blažene Djevice Marije, iz čega bi se dao izvući zaključak kako je crkva imala jednoga, a samostan drugoga patrona, što je neuobičajeno, jer samostan dobiva ime po crkvi. Jeronim Vladić drži kako je i crkva bila podignuta u čast svetoga Petra i u toj je crkvi bila čudotvorna slika Gospe od Milosti, koja se sada nalazi u Sinju, i imala je svoj omanji oltar. Isto piše i fra Ivan Marković (Marković 1898: 20).

Martin Nedić misli kako je uz ovu staru crkvu morao postojati samostan još iz prvih dana dolaska franjevaca u Bosnu te kako su ga patareni porušili, fratre rastjerali, a ostavili samo crkvu. Vladić piše da Nedić ne navodi nijednoga povjesničara te se njegove misli ne mogu smatrati potvrđenima (Vladić 1991: 29).

Nema pouzdanih činjenica o podrijetlu slike Gospe Sinjske. Marković piše da slika potječe iz 15. stoljeća, a moguće je da su je u Ramu donijeli misionari iz Italije, među kojima spominje i svetoga Jakova Markijskoga.²

² Jakov Markijski (Marche (Picenum) kod Monteprandonea, 1. rujna 1394. – Napulj, 28. studenoga 1476.). rođen je kao osamnaesto dijete u talijanskoj obitelji u Monte Pradoneu 1393. Nakon završenoga studija prava postao je državni činovnik, ali je osjetio redovnički poziv pa je konačno došao među franjevce i studirao bogosloviju te postao svećenikom. Priklonio se tradicionalnoj struji franjevaca i živio po uzoru na svetoga Franju. Provodio je vrlo strog život. Postio je sedam korizmi u godini, mesa nikada nije jeo, spavao je vrlo malo, nosio pokorničku odjeću. Kao izvrstan propovjednik, neumorno je propovijedao kršćanske istine i korio mane: neprijateljstva, mržnje, ubojstva; lihvu i raskoš; raskalašenost i škrtost. Tražili su ga vjernici, biskupi, vladari i kraljevi. Obišao je čitavu Italiju, Dalmaciju, Ugarsku, Češku, Poljsku, Austriju i Njemačku. Zavađene nije puštao dok ih ne bi pomirio. Podigao je mnogo bolnica i sirotišta za nezbrinutu djecu. Dao je iskupati javne zdence u krajevima bez vode. Osnovao je posebne zaklade za pozajmljivanje novca bez velikih kamata (*montes pietatis* – brda pobožnosti). Jednom je na svojoj propovijed pozvao sve milanske prostitutke i zatražio od vjernika da skupe priloge za miraz onima koje se žele udati, odnosno za pomoć onima koje žele u samostane. Trideset ih se obratilo. Obratio je mnoge krivovjerce i privukao u franjevački red, a njega je puk još za života smatrao svetim. Godine 1432. imenovan je vizitatorom bosanskih franjevaca. Uspomena o fra Jakovu dugo je ostala u Bosni. Njega i danas štiju i o njemu kruže priče i legende kao o svecu i čudotvorcu. U Deževicama (pod Bitovnjom) i danas postoji špilja i čudotvorno vrelo sv. Jakova Markijskoga. U tome je mjestu svetac živio od 1435. do 1438. Voda s tog vrela je ljekovita, posebice kod kožnih oboljenja. Tomu mjestu hodočasti mnoštvo vjernika na blagdan Gospe Snježne 5. kolovoza. U Ostružnici se priča o nekom jezercu koje je na njegov zagovor postalo bogato ribom. U sutješkom se samostanu čuva križ sv. Jakova za koji puk vjeruje da je čudotvoran. Dok je on propovijedao u posavskom kraju, legenda veli da su neprestano kreketale žabe u susjednoj bari pa se njegova riječ nije mogla čuti. Tada je fra Jakov naredio žabama da utihnu i one su ga poslušale. Otad se po predaji to mjesto zove Tišina!

1. 1. STRADANJA CRKVE, SAMOSTANA I FRATARA NA ŠĆITU U RAMI

Rama je 1463. g. pala pod osmansku vlast, ali su je koncem te godine oslobodile vojske Matije Korvina i Vlatka Hercegovića.

Konačno je pala pod tursku vlast 1482. godine. Na Šćitu u Rami je Gospino svetište još od vremena srednjovjekovnih narodnih vladara.

Turci su 21. travnja 1557. godine opustošili, zapalili i porušili samostan te mrcvarili, mučili i ubili šest redovnika: fra Luku iz Broćna, fra Lavoslava iz Vrljike, fra Luku iz Duvna, fra Marka iz Tihaljine, fra Petra iz Rame, ime šestoga redovnika nije poznato. Gotovo je sigurno da ih više nije ni bilo u ovome samostanu, o čemu govori i Jeronim Vladić pozivajući se na Gonzagu i ističući da u Rami obično obitava šest redovnika, da su ih jednoč Turci sve do jednog poklali i usmrtili. Taj su zločin počinili "hajduci zulumčari" ("turski hajduci") predvođeni Šeh-Gaibijom vođom "kupreških turskih hajduka".

U tome su zločinu, dakle, spaljeni crkva i samostan, a čudotvorna slika Majke od Milosti čudesno je spašena. Neki je musliman na zgarištu pronašao sliku Majke od Milosti i sakrio je u hambar (žitnicu). Premda se žito trošilo, hambar je stalno ostajao pun. To se čudo godinama događalo, pa se musliman povjerio susjedu, a ovaj ga je po ponovnom dolasku fratara prijavio i tako je čudotvorna slika vraćena fratrima (Topić 2005: 196). U živoj je tradiciji Ramljaka kronikat:

Bila Gospina slika u Muslimana Bristine, stajala je u araru, i žita nikad nije nestajalo. Oženi sina i rekne mu nevista: "Ili ja ili Vlahinja". I vrati Bristina sliku pratrima na Šćit. Nestalo odma' žita u araru.³

Godine 1856. u prekapanju ruševina stare crkve i samostana nađen je prijepis nadgrobnoга natpisa koji je tada poslan franjevačkomu starješini Martinu Nediću, a on ga je dostavio Jeronimu Vladiću. Natpis glasi: *Iam iustificati in coelis, quamuis corpora iacent in terris.* (Već su blaženi na nebesima, iako im tijela počivaju u zemlji). Gonzaga samostan i crkvu spominje 1587. pišući, da nije bilo stradanja samostana od one tragedije do te godine, a Fabianić kaže da je godine 1598. samostan bio *uzgor*. Osim ova dva spomena samostanu nigdje traga ne nalazimo do 1630. godine. Kroz sve te godine samostan, crkva i redovnici bili su izloženi stalnoj opasnosti i pogibelji (Vladić 1991: 37–38).

Crkva i samostan obnovljeni su jer se spominju 1587. i 1598. godine. Ramski je samostan povremeno bio i biskupsko sjedište. Apostolski vikar fra Pavao Posilović Mošunjanin⁴ izabrao je Ramu za sjedište 1644. godine kada mu je Kongregacija

³ Božana Ostojić zapisala je u Rumbocima u Rami. Kazao joj je Jozo Ćurčić (rođ. 1927. god.). Mnogobrojni su kazivači koji pripovijedaju tu predaju. Rkp. FF MO, sv. 2006., D.

⁴ Pavao Mošunjanin Posilović (Glamoč, kraj XVI. st. ili početak XVII. st. – konac 1656. ili početak 1657.) bio je vjersko-poučni prozaist i pjesnik, prevoditelj, franjevac, biskup, provincijal. Školovao se u Visovcu. Godine 1642. postavljen je za skradinskoga biskupa. Bio je apostolski vikar u Slavoniji. Godine 1650. povukao se u ramski samostan na Šćitu gdje su ga, vjerojatno, s drugim ramskim franjevcima Turci ubili 1653. g. Njegovo djelo čine dvije moralno-didaktičke knjige. Prva je *Naslađenje duhovno, koji želi dobro živiti, potom toga dobro umriti* (1639.). U tome djelu se tumači što treba činiti kršćanin da bi imao blaženu smrt. Njegovo drugo djelo *Cvijet od kripistih duhovni i tilesnije prikoristan svakomu virnomu*

povjerala na upravu biskupije pod turskom okupacijom: Duvno, Knin, Krbavu i dio splitske biskupije (Topić 2007: 17). Godine 1653. janjičari su pobili nekoliko fratara na Šćitu, a nekoliko ih se bježeći uspjelo spasiti.⁵ Tada su ponovno zapaljeni crkva i samostan, ali ni tada Gospina slika nije izgorjela (Topić 2005: 195-196).

Turci su 1662. godine navalili na ramski samostan. Kada su došli pred zatvorena vrata, varkom su pozvali starješinu samostana fra Bernardina Galijaša te su, ugledavši ga, Turci kroz pukotinu na vratima gurnuli mač i tako ga ubili. Ivan Aralica piše da je počinitelj toga zločina neki Burilović koji se poturčio. On je iz Kopčića preko Podbora došao na Šćit. Uz put je katolicima razbijao prozore i pozivao ih da se poturče. Marković smrt Galijaševu locira u 1653. godinu.

Godine 1667. samostan i crkva su noću u potpunosti izgorjeli. Tada je izgorjelo: "tri stotine misničkih odora, među kojima je jedna bila od suhoga zlata: kano da si je salio, mogaše sama o sebi stati uzgora, i misniku bi na glavu skočila kad bi na oltaru poklekao" (Marković 1899: 21). Nema povijesnih tragova kako je do ovoga požara došlo. Tada su se fratri, ostavši bez ičega, raselili po drugim samostanima. I u tome paležu Gospina slika je ostala neoštećena. Već 1672. godine uspjeli su ramski fratri podići jedan dio samostana. "Tri godine kasnije u Rami je bilo 860 katolika, a u ramskom samostanu bilo je trideset redovnika. Šćitski samostan 1674. godine postao je višim naukovnim zavodom jer je "ondje smješteno više nego studium i sam novicijat" (Vladić 1991: 54-55).

U ramskom samostanu živio je Ivan Mijaljić, pobožan mladić, kojega su fratri odgajali da postane redovnikom. Kad se po navršenim godinama i "izučenoj knjizi" trebao obući u redovničke haljine, a to su i redovničke starješine željeli. Međutim, to nije bilo moguće jer je mladić bio iznimno niskoga rasta. Stoga su odlučili pustiti ga kući.

Mladić se ražalostio, sjetio se Blažene Djevice Marije, utješiteljice nevoljnika, te je otišao pred sliku Majke od milosti. Plakao je i molio da ga usliši i na koji god način pomogne u njegovoj nevolji. Blažena Djevica Marija se smilovala, te je "dala ne samo zadovoljnu, nego i veliku visinu tijela." Mijaljić je postao vrijedan i krjepostan svećenik. (Marković 1899: 23)

krstjaninu koji ga štiti često (1647.) prijevod/prerada je talijanskoga moralno-didaktičkog djela Tomasa Gozzadinija iz Bologne *Fiore de virtù*. Posilović u toj knjizi piše da su zloća i grijesi uzroci propasti Sodome i Gomore. Posilović nadalje poučno piše o ljudskim zločama te o ljubavi općoj, duhovnoj i tjelesnoj. Knjiga je doživjela četiri izdanja. U svoja djela Posilović kao i drugi bosanski franjevci umeće prilike – exemple. Jezik mu je ikavsko-jekavski, a prevladava ikavica. (Š(undalić) 2000: 591-592.)

⁵ Neki spominju da je među ubijenim fratrima bio i Pavao Posilović. Prvi je tu tvrdnju osporio Jeronim Vladić (Vladić 1991: 47) tvrdeći da nije poznato je li u to vrijeme Posilović živio u samostanu na Šćitu, a ako i je, morao je za vrijeme toga stradanja franjevaca biti negdje izvan samostana jer da je ubijen "ter bi biskupov grob bio glasovit pa i u predaju prešao". Takav je *Biskupov greb* u Ljubuncima u Rami kojemu narod i danas hodočasti na blagdan svetih Petra i Pavla. Na Kućanima u Rami nalazi se *Biskupov greb* kojemu narod hodočasti. Zavjet učinjen hodočašćem i molitvom na tome grobu posebno je djelotvoran za izlječenje duševnih bolesnika. U oba spomenuta groba ukopani su biskupi koje su Turci ubili. Prema uvjerljivim istraživanjima fra Pavao Posilović umro je prije 26. veljače 1657. jer je tada pokrenut postupak za imenovanje Mihovila Jahna duvanjskim biskupom. Pavao Knezović. *Pavao Posilović Mošnjanim. Curriculum vitae*, www.visovac.hr (10. rujna 2010.)

UKLETA GRUDINA

U suvremenome narodnom sjećanju je i milost Gospe dok je čudotvorna slika Gospe od Milosti bila u Rami:

Pričalo se da je bio neki čovik dobro bogat. Živio je negdi iznad Tribistova (put za Blidinje). Ima je dosta ajvana, naročito drža dobre volove. Svake bi godine zijanio jer bi mu krepa po jedan bik. Molio, škropio, raspitiva ljude šta bi moglo biti, a niko ne zna. On je svoju pojatu za volove nazida kamenom sa neke neobične grudine.

Čeljad su ga molila da ode na zavit za Gospojinu u Ramu. On je bio turdokoran čovik, teško ga se da slomit. Ali kad je došlo vrime da triba ići, otiša je. Kad je doša prid lik Gospe prošle su ga ježurine i duboko iz duše se pomolio za svoje potrebe.

Kad je poša kući uputio se sa misarim i pukom iz Kongore. U putu je započeo priču sa nekom babom kojoj je kazao šta mu se događa sa ajavanon. Baba je zastala i rekla: "Ja ću tebi pripovidat šta je meni kaziva moj pokojni svekar. On je to čuo od nekog Rakićaka. Tu di je bila grudina što si ti nazida pojatu to je bila kapelica u kojoj je mučki ubijen u tursko doba neki pratar. Turci su to srušili i nazvali Ukleta grudina jer su se vraćajući nazad izgubili u mećavi i izginili. Samo osta jedan i nazva kapelu Ukleta grudina. Nego ti sinko moj, veli baba, istraj ajvan iz te pojate koja je nazidana od kamena di je dušu ispustio svećenik i posljednji put ljubio svoj kamen i dao mu dušu. Taj kamen nije za diranja, a ti pravi drugu pojatu, dalje od toje za sto aršina, a kamen ne diraj. Neka ga Sunce grije i kiša sapire suze onog mučenika sa njega."

Stao ovi gazda ko ukopan i počeo se babi zahvaljivat, a ona mu kaže: "Nemoj meni to govorit nego ramskoj Gospi kaži vala što te saslušala i uputila da me sritneš."

Kad je banio kući čeljad su se iznebljušila kako je lipo i veseo doša kući. Pripovidio i' kako je srio babu i kakav mu je aber baba kazala. Pričalo se da je poslušā babu i napravio novu pojatu i više mu nije krepava ajvan. I on se prominijo i nikad više nije bio uzgoran nego ponizān.⁶

Samostan i crkvu 15. listopada 1682. godine zapalili su neki pravoslavci s Vukovskoga i Ravnoga. Kada su zapalili crkvu, bježali su prema Ripcima i ondje im se pomutio um te su se stalno vrtjeli u krug oko Glavice misleći da idu dalje. (Na tome je mjestu Ripačko katoličko groblje.) Ujutro su naišli prozorski begovi i vidjeli da crkva i samostan gore, te im se ti ljudi učine sumnjivim. Pohvatali su ih i nazad do samostana povelu. Došavši na Ščit zatekli su fratre polugole (jer ni odjeće nisu mogli spasiti) kako u bašti kleče i mole pred Gospinom slikom. Turci su se rastužili pred fratarskom sudbinom. Uvidjevši da su počinitelji oni pravoslavci, daju ih odmah na mjestu sasjeći. Katolici su ih pokapali na kilometar udaljenom Bristu. Od svega što je bilo u crkvi i samostanu sačuvana je jedino čudotvorna slika Gospe od Milosti.

⁶ Iva Penavić zapisala je 2009. godine u Trnu kod Širokoga Brijega. Kazala joj je Mila Ivanković djev. Jelić, rođ. 1943. godine. Rkp. FF MO, sv. 2009., D.

Upaliv hrišćani crkvu i samostan odmah su pobjegli putem prema selu Ripci, blizu koga sada leži katoličko groblje na jednoj okrugloj glavici, do koje došav zločinci, cijelu noć su oko nje hodali i obilazili, niti im se je dalo dalje pravim putem udariti prem su oni mislili, da sveđer iđu pravim putem i da dalje odmiču.

Rano ujutro slijedećeg dana naniđu tuda Prozorani Turci iz Prozora u Kopčice bezim na obilazak, ter ugledav još izdaleka, da još na Šćitu samostan i crkva gore, a došav do bliza ovoj glavici, da oni oko nje sveđer obilaze, učine im se ovi ljudi sumnjivi ter ih odmah ovako stravne pohvataju i sa sobom nazad do garišta samostanskoga povedu.

Došav na Šćit, nađu tužne i plačne redovnike na bašči klečeće i moleće pred likom Majke Božje, mnoge na pola gole, ne mogav svakdanje si odjeće spasiti od požara u hitnji i strahu. Osvjedoče se Turci, da su ovi, što ih pohvataše, krivci tog nedjela, i njim se rastuži srce nad novom redovničkom sirotinjom, a razgnjeve se tako, da ih odmah ondje posieku, a trupla im kršćani poslie zakopaju pol kilometra daleko od samostana na briežuljku zvanom Brist (Vladić 1991: 56–57)⁷.

RASPELO U ZAHODU

Diljem Bosne i Hercegovine katolički su svećenici još prije dolaska Turaka postavili mnoge *znakove pored puta* – križeve. *Kanun-namom* – zakonskom odredbom iz 1516. godine, najstrože je naređeno da se poruše svi križevi koji su postavljeni na putovima. U narodnome su pamćenju ostala svetogrđa koja su Turci činili s križevima bacajući ih u zahod.

Fojnički ljetopisac zabilježio je kako je pred očima biskupa Dragičevića 1743. godine u Fojnici Hasan Skender bacio raspelo u zahodsku jamu te zovnuo Martina Čolića i još nekoga katolika da čiste zahod. Kada su oni počeli čistiti, skupila su se Hasanova i susjedska djeca da bi se smijali katolicima kada nađu križ. Martin je našao križ i počeo ga čistiti sa štovanjem, a onima koji su mu se smijali reče: "Smijite se, smijite, jeste veliko junaštvo učinili, što ste mog i svog Stvoritelja ovako pogrdili (...)."

Martin je pobjegao s križem kući da izbjegne daljnje poruge.

Hasan se ubrzo razbolio, od muke se valjao po istome izmetu kamo je bacio križ. Nakon tri dana u strašnim je mukama ispustio dušu.

Biskup je uzeo k sebi obeščašćeni križ, a Martinu dao drugi dragocjeniji (Lucić 1990: 120).

Ivan Aralica u romanu *Put bez sna* opisuje ponižavanje ramskoga svijeta prije njegova izгона iz Rame u Sinj (1687.) navodeći kako su otac i tri sina Grabovca morali čistiti zahod Turčina Trehe na Proslapu. Kad su u zahodu našli bačeno kositreno raspelo, Treho se tresao od smijeha. Šimun je kleknuo i rukom izvadio raspelo, a Treho je raspelo htio oteti i ponovno baciti u zahod. Šimun je uzeo svoju

⁷ Vladić je zapisao kako je ta predaja tako dobro sačuvana i da je svi isto kazuju.

torbu s alatom i preko šljivika pobjegao kući. Mnogi su ga ljudi pitali što se dogodilo. Međutim Šimun je samo Lutvi Hadžibegoviću ispričao što mu se dogodilo. Lutvo je otišao Trehi, koji ga je u šljiviku dočekao razglavljenih usta od radosti. Lutvo je Trehi rekao: "Ti se ponosiš onim čega bi se pametan čovjek stidio. Zar nije dosta što se svuda oko nas zakrivilo, nego ti treba da se i ovdje zakrvi? Kad dođe do gusta, nitko neće reći, eno mu Durmiša, neka njemu vrati: reći će, hajdmo na Kopčice – eto čega je meni žao."

Lutvo je sutradan teško obolio. Ukućani su ga morali svezati i zavezati za nekakav kolut na komu je počivalo kućno sljeme. Tako vezan dočekivao je posjetitelje i režao na njih kao bijesan pas, zavraćao očima, kesio zube, nije nikoga poznavao (Aralica 2001: 20–22).

2. EGZODUS RAMLJAKA

Pod Bečom je 12. rujna 1683. godine poraženo 250 000 turskih vojnika. U toj bitci iznimne zasluge pripadaju poljskomu zapovjedniku Janu Sobjeskom.⁸ Poraz Turaka pod Bečom bio je povod kršćanskim zemljama da se dignu na ustanak. U tome ratovanju oslobođeni su Lika, Slavonija do Une i Save te zapadni dio Srijema.

Međutim poraz pod Bečom 1683. godine naveo je Turke na još veću okrutnost u Bosni i Hercegovini. Nakon povijesne obrane Beča uslijedio je rat između Turaka i Mlečana (1684.) u kojem su oslobođeni mnogi dalmatinski gradovi. Upadi kotarskih uskoka postali su svakodnevna briga turske vlasti te su nemilosrdno progonili domaće kršćane, a osobito franjevce u pograničnim područjima (Duvno, Livnu i Rami).

U Cetinskoj krajini i u naše vrijeme pripovijeda se o egzodusu Ramljaka koji su sa sobom ponijeli Gospinu sliku:

Nakon velikog poraza Turaka, oni su se okomili na jedan domaći kršćanski narod posebno na području Duvna, Livna, Rame i okolnih mista. Zbog nemilog straha fratri iz tih područja odlučili su uteć u naše krajeve. Fratri iz Rame sa svojim narodom 1687. god. pod vodstvom Pavla Vučkovića dolaze u naš kraj, u našu Cetinsku krainu. Jedan od tih fratara šta su bižali zapalio je samostan u Rami da ga ne ostavi Turčinu. Bižeći sa sobom su ponili sliku Gospe iz Rame.⁹

Legendarni uskok Stojan Janković¹⁰ pošao je u Ramu spasiti narod i fratre sa Šćita i u tome je pohodu na Duvanjskome polju 23. kolovoza 1687. god. poginuo (Vujić 1996: 533) te je egzodus Ramljaka odgođen. Bijeg fratara i njihova puka zbio se polovicom listopada 1687. godine kada je redovnička čitava obitelj od trideset

⁸ Te godine pod Bečom gine hrvatski svećenik, otac ruskoga panslavizma, protureformator Juraj Križanić.

⁹ Dino Fabjančić zapisao je 2009. god. Kazao mu je Ante Budimir, rođen 1924. Rkp. FF ST, sv. 2009., S.

¹⁰ Stojan Janković Mitrović (1637. – Duvno, 23. VIII. 1687.) glasoviti je uskok. Istaknuo se u Kandijskome ratu. Godine 1666. usuznjen je u Carigradu odakle nakon 14 mjeseci bježi. Mlečani su ga odlikovali kavalirskom i dodijelili mu u feud imanje u Ravnim kotarima. Godine 1685. oslobodio je Gračac, 1686. sudjelovao u oslobađanju Sinja, 1687. oslobodio Kotare i prodro u Liku osvojivši kulu u Lapcu. (O pogibiji Stojana Jankovića piše i Ivan Aralica u romanu *Put bez sna*.) Pjesma *Ženidba Janković Stojana* nadahnula je Lamartinea da napiše svoj spjev *La chute d'un ange*.

šest osoba¹¹ bježeći od turske odmazde s katoličkim pučanstvom iz Rame napustilo višestoljetna ognjišta i krenulo u Cetinsku krajinu. Bijeg je pripomogao sinjski kapetan Antonio Zeno, a organizirao ga je fra Pavao Vučković.¹² Paradigmatske su riječi staroga ramskog fratra upućene fra Pavlu Vučkoviću koji je organizirao seobu Ramljaka:

(...) Pametna je samo ona seoba kad staro zadržavaš, a na novom se širiš. Zato predlažem da ti odeš s onima koji te budu htjeli slijediti, a ja da ostanem s onima koji žele ostati. Jer bit će i takvih. Jer, isto je seliti i izgoriti – u oba slučaja ostaješ bez ičega (Aralica 2001: 61).

Fratri su na konje natovarili crkveno ruho i "prateži druge posve malo". Uzeli su najdragocjenije blago Gospinu Priliku i krenuli u Cetinsku krajinu. Kad su bili u Vran planini, gvardijan ramskoga samostana fra Stjepan Matić okrenuo se prema ostavljenoj crkvi. Od žalosti mu se pomutio razum. Vratio se natrag i spalio netom obnovljeni samostan i crkvu da ih Turci ne bi oskvrnjivali (Marković 1899: 24–25). O tome događaju spjevana je epska pjesma, koju je o. Grgur Martić zapisao "iz usta" guslača Davida Prlića, a objavljena je u *Bosanskom prijatelju* Ivana Franje Jukića. Pjesma sadrži 285 stihova (V. Vladić 1990: 71-79). Odjek te pjesme nalazi se u Markovićevoj knjizi *Sinj i njegovo slavlje*:

*Povedoše fratre i popove,
Ponesoše Gospinu priliku,
Uz nju ide dvanaest fratara,
I pođoše k Sinju bielomu.
Od biele odmaknuše crkve,
Žao bilo Matić gvardijanu,
Žao bilo prebiele crkve.
Na crkvu se često obziraše:
Prevari se: ujede ga guja!
Natrag se je odmah povratio,
Pa zapali prebielu crkvu.
Kako ju je fratre zapalio,
Odmah se je mamom pomamio.
Sinjani ga mladi uhvatiše,
Svezaše mu ruke naopako.
Svezana ga k Sinju dovedoše,
To se čudo nadaleko čulo. (Marković 1898: 24)*

¹¹ Marković navodi da je ih je bilo 35. Mletački časnik Zeno je, piše Luka Tomašević, znao za 15 fratara. (Tomašević 2000: 30).

¹² Fra Pavao Vučković (1658. – 1735.) Ivan Aralica piše da je fra Pavlova majka iz Kreševa, da mu je otac poginuo tri dana prije ženidbe te da se majka udala za nekoga siromaha na Orašcu u Rami. Turci su ga u okršaju 1697. godine zarobili u kuli u Čitluku kod Sinja. Tamnovao je šest godina u Bagdadu i Carigradu odakle "junački uteče, dođe pod Sinj, načini manastir i crkvu pod Sinjem. Poče vojevati protiv neprijatelju i dosta mu zla učini (...) pomože uzimati gradove (...). Kad Sinj obsidoše Turci (1715. godine), zatvori se u grad, pomože ga braniti slobodeći junake i svaku jim pomoć dajući." Vučković je zarobio Edeka. (Kačić Miošić 1988: 538.)

Ti su stihovi istovjetni stihovima koji opisuju potresnu epizodu gvardijana Matića u navedenoj pjesmi.

Od tada puna dva stoljeća u Rami nije bilo fratara i ostao je tek neznan broj Hrvata. Tek 1863. godine na Šćitu došao je fra Antun Vladić sagraditi crkvu i samostan. Velikim zalaganjima i golemim trudom malobrojnih vjernika gradio je crkvu i samostan na Šćitu koji je 1881. završio o. Josip Ćurić. Crkvu je na Veliku Gospu 1903. godine blagoslovio karizmatični vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler.

Kada je župnik na Šćitu krčio spomenuti Brist, našao je neke grobove. Godine 1974. jezerski su valovi nosali kosti zločinaca koji su zapalili crkvu i samostan. Katolici su pokupili kosti i pokopali ih 1975. na Gornjem Bristu (Topić 2005: 196–197).

2. 1. GOSPINA VRATA

Sporedna vrata na crkvi na Šćitu i danas se zovu Gospina vrata. Vjeruje se da su se ta vrata samo jednom godišnje otvarala uoči Gospojine kako bi se kroz njih iznijela Gospina slika za procesiju. Pripovijeda se da je kroz ta vrata iznesena Gospina slika pri njezinu odlasku u Sinj. Na tim je vratima s unutarnje strane reljef *Majke od milosti*, a s izvanjske strane je lik ramske mučenice Dive Grabovčeve.

2. 2. GOSPIN PUT

Živa je ramska tradicija: *Kad je narod selijo u Sinj ponili su Gospinu sliku. Išli su tamo uz Klanac, uz brdo. Došli su do Proslapske planine i tude će odmorit. Ka' su sili okrenu sliku prema Rami. Kažu da je tad Gospe uzdanula i rekla: "Moja Ramo, moja grdna rano!"*¹³

O bijegu Ramljaka i njihovih fratara, Duvnjaci pripovijedaju i pokazuju put s tragovima konjskih kola na kojima je bila čudotvorna Gospina slika: *Na Privali, povri Prisoja, i sad se vidi kud je Gospa bižala iz Rame u Sinj, osto njezin put i trag od kola. Ljudi to i zovu Gospin put.*¹⁴ Kažu da i danas tim tragom raste posebna trava sa žutim cvjetovima (Topić 2005: 196–197).

Gospin put postoji i na Ljubuši iznad Mandina sela i Lipe. U živoj je narodnoj predaji i kronikat:

*Kažu da je put išao od Rame preko Svinjače, planine Ljubuše, Mokronoga, Vučipolja, Stipanjića, Privale do Prisoja. Od Prisoja je išao do Grabovice i tako doli priko ostali sela do Sinja.*¹⁵

¹³ Kazala mi je na Gmićima 2010. godine Jela Lovrić (djev. Ostojić, rođ. 1938. god.). Mnogi kazivači pripovijedaju tu predaju. Vl. rkp. zb.

¹⁴ Danijela Ančić predaju je zapisala u Lipi po kazivanju Vinka Rozića, rođenog 1938. godine. Rkp. FF MO, sv. 2003., D.

¹⁵ Juliji Šarić 2005. godine ispričao je njezin stric Ante Šarić – Gale, rođen 1945. godine u Stepenu. Rkp. FF MO, sv. 2005., D.

3. RAMLJACI S GOSPINOM SLIKOM U DUGOPOLJU I SPLITU

Ramljaci su sa svojim fratrima stigli u Sinj i željeli su se odmah ondje nastaniti i tu se utemeljiti s Gospinom slikom. Međutim bližila se zima i nisu se imali kamo smjestiti. Jedni su se smjestili po Cetini, Muću, Ogorju, Zagori. Iz Rame, Doljana, Rakitna, Kupresa, Duvna, Glamoča i Livna iselilo se pet tisuća Hrvata koji su se naselili u Cetinsku krajinu i sve do Ravnih kotara (Topić 2007: 21). Mletački časnik Zeno se tada pohvalio da je u Sinjsku krajinu stiglo nekoliko stotina vojnika i sto pedeset konjanika. Ubrzo je u Sinjsku krajinu izbjegao i narod iz Blata i Goranaca kod Mostara te iz Broćna (današnjega Čitluka u Hercegovini) (Tomašević 2002: 29–30).

Dok su se jedni smjestili u Cetinskoj krajini, Muću, Ogorju i Zagori, drugi su s Gospinom slikom otišli prema Mosoru i nastanili se u Dugopolju. Odatle su ih potjerali Turci s Čačvine te su pobjegli u Klis, a odande u Split kamo su stigli 9. siječnja 1688. i nastanili se u staroj benediktinskoj opatiji. Gospinu sliku držali su sakrivenom. Kada su vjernici saznali da se u bosanskih fratara nalazi čudotvorna Gospina slika, tražili su da se iznese i pokaže vjernicima. Fratri su se pobojali da im sliku ne uzmu te su je sakrili u kuću Jure Bubičića u Velikom Varošu, koji ju je stavio u orman u izbi u kojoj nitko nije spavao. Osim njega to su znala samo dva brata. Ubrzo se dogodilo čudo. Bubičićeva žena sve stvari koje je stavila na orman našla je uredno složene ispred ormara. To se dogodilo nekoliko puta. Kada su to kazali domaćinu Juri, on je ispred ormara zapalio žižak od ulja koji je neprestano gorio (Marković 1899: 25–26).

4. ODLAZAK FRATARAR S GOSPINOM SLIKOM IZ SPLITA U SINJ

Ramski fratri nisu se mogli *obiknuti* u Splitu i odlučili su se vratiti u Sinj, narodu koji je s njima izbjegao. Odlučili su sagraditi crkvu i samostan u Sinju. Marković piše: "može se vjerovati da im je dana crkvica svetoga Jerolima" i da su istu razorili jer je bila trošna i da su na tome mjestu sagradili svoju crkvu. Kad su sagradili crkvu i samostan, iz Splita su prešli u Sinj 1696. god., ali nisu odmah ponijeli Gospinu sliku jer su htjeli pripremiti crkvu i samostan te potom donijeti Gospinu sliku. U Splitu su ostavili fra Antuna Pletikosića kojemu su naložili da za nekoliko dana donese Gospinu sliku u Sinj. Bogoljubni redovnik je izvršio nalog. Noću je kradomice uzeo Gospinu sliku iz Bubičića kuće i bosonog krenuo prema Sinju. Osvanuo je u Radošiću i odatle javio fratrima da je stigao. Fratri su iz Sinja s mnoštvom vjernika u procesiji pjevajući stigli do Gospine slike, uzeli je i s veseljem, duhovnim pjesmama i štovanjem donijeli je i stavili u oltar (Marković 1899: 26–27).

Ubrzo se kult Sinjske Gospe snažno proširio na sve strane. Bog je po Sinjskoj Gospi činio velika čudesa te su mnogi čudesno izliječeni, navlastito oni koji su "sotonom obsidnuti", piše fra Ivan Marković, pozivajući se na Jeronima Filipovića. Čudotvorna slika ostala je u crkvi svetoga Franje do 1714. godine dokle su ondje bili i redovnici. Ta je crkva bila malena i ne baš na lijepome mjestu. Zbog toga su redovnici 1699. godine postavili temelje nove crkve pod Kamičkom. To je bio

početak novoga Sinja, koji Marković naziva Loretom.¹⁶ Gospina crkva pokrivena je 1712. god., a na njezinu uređenju radilo se još više od dvije godine. Izgradnju crkve pod Kamičkom narod je zaodjenuo u legendu te i sada i Sinjani pripovijedaju:

A kad su Sinjani tek donili iz Rame Gospu, oni bi je odnili u tvrđavu u crkvicu, a ona stalno bižala doli ispod Kamička u niku kupinicu. Oni je onda vrate, a ona ti opet u kupinicu. I tako stalno ona bižala. A fratri onda nisu imali šta drugo već sagrade crkvu tuten di je bila ta kupinica. I tako je nastala naša crkva.¹⁷

Kupina u kršćanstvu simbolizira čistoću Blažene Djevice Marije koja je izgarala plamenom božanske ljubavi, a pri tome nije bila zahvaćena vatrom požude. Vjerovalo se da je gorući grm u kojemu se Mojsiju ukazao anđeo Jahvin bila kupina (Badurina 1990: 370).

U osvit Nove godine izgorio je Samostan svetoga Franje.

5. ČUDESNA OBRANA SINJA

Samo šest dana nakon što je Gospina slika smještena u novu crkvu, uoči Vodokršća, došao je glasnik mletačkomu providuru Anđelu Emu i obavijestio ga da Turci planiraju provaliti u Dalmaciju i napasti Sinj. U ljeto su se fratri podijelili u dvije skupine. Jedni su krenuli u Split, a drugi, njih sedmorica, među kojima i fra Pavao Vučković, Gospinu sliku stavili su u sanduk i ponijeli je u grad. Tomu se narod silno obradovao utičući se svojoj Gospi u zaštitu.

Bosanski paša, Mehmed-paša Čelić sa šezdeset tisuća vojnika¹⁸ 23. srpnja 1715. god. spustio se niz Prolog. Tri dana kasnije navalili su na Otok, gdje je bilo 360 duša sa svojim svećenikom fra Stjepanom Vučemilovićem. Hrabro su se borili, ali su ih Turci sve isjekli. Žene i djecu odveli su u roblje. Spasilo se samo tridesetak osoba koje su preplivale Cetinu (Marković 1899: 35–36). O toj hrabroj borbi Otočana i danas se pripovijeda:

Na 26. srpnja 1715., pokušali su Turci zadobit Otok. Dva turska zapovidnika su in obećala da će ih skupa s njihovim imanjon dat otpremit u Livanjsko polje i da in neće učinit nikakoga zla. Otočani su in odgovorili da osim svoga života nemaju puno i da će se branit do zadnje kapi krvi.

Sutro dan su poslana dva turska vojske. Jedna da udari na Otok a druga na okolicu. Stanovnici su se razbigli, a Cetina se napunila mrtvacu jer se dosta Turaka u njoj utopilo. Ali Turaka je bilo više nego Otočana pa kako su nasrnili,

¹⁶ U Loretu se nalazi Marijina kuća, gdje se dogodilo navještenje. U Nazaretu se nalazi Bazilika Navještenja Gospodinova. Prema predaji, Marijina kuća, gdje se dogodilo navještenje, nalazila se u Nazaretu do kraja 13. stoljeća. Tada joj je prijetilo rušenje pa su je anđeli prenijeli na Trsat u Hrvatsku. Na Trsatu je bila od 10. svibnja 1291. do 10. prosinca 1294. Tada su je anđeli odnijeli u Loreto u Italiju, gdje je i danas. Za utjehu, papa Urban V. 1367. godine šalje na Trsat čudotvornu sliku Majke Božje imena Majka Milosti. Predaja kaže da je sliku osobno naslikao sv. Luka.

¹⁷ Marina Gugić zapisala je 2008. godine u selu Radošiću kod Sinja. Kazao joj je Ivan Gugić (rođ. 1933. rođen u selu Radošić). Rkp. FF ST, sv. 2008., S.

¹⁸ Neki navode i da je bilo 80 000 turskih vojnika. Marković navodi da je jedan zarobljeni Turčin rekao da Turci raspolažu sa 60 000 vojnika. (Vidi: Marković 1898: 36).

tako su sabljon posikli sve Otočane na koje su naišli, a žene i dicu zarobili. Spasilo se tridesetak ljudi koji su priplivali Cetinu. Među njima su bili jedni prezimena Kevo i jedni prezimena Kljajo, koji su sebi kasnije, jer su se spasili kad su priplivali Cetinu pridodali prezimenu još i Norac, pa su danas Norac – Kevo i Norac – Kljajo.

Svi ostali su izginili, ali su zato i Turci skupo platili ovu pobjedu jer je poginulo 140 Otočana, ali je Turaka poginulo tisuću. Selo su nakon toga zapalili, ali nisu odnili ništa. Čitava Cetinska krajina je bila u krvi, crnome dimu, lopuvluku sve do dana naše Gospe Sinjske 15. kolovoza kad je turska vojska sramotno napuštala našu krajinu i priko Prologa utekla u Bosnu.¹⁹

Turci su potom opkolili Sinj. Napad na Sinj otpočeo je 8. kolovoza. Toga dana izgorjela je Gospina crkva pod Kamičkom i crkva svetoga Franje. Četiri su dana Turci nemilice iz topova tukli Sinj, a 14. kolovoza Mehmed-paša zapovjedio je opći juriš. U to su vrijeme starci, žene, djeca i nemoćni svećenici kroz plač i suze molili pred Gospinom slikom koju su stavili na oltar svete Barbare²⁰ u crkvi svetoga Mihovila u središtu Sinjske tvrđave.

Turci su tri puta jurišali, a onda su se najednom preplašili. Uzaludno su paše sabljama udarali svoje vojnike koji su u strahu bježali. U noći s 14. na 15. kolovoza paša se s vojskom povukao u Livno. Te je godine blagdan Uznesenja Blažene Djevice Marije bio u četvrtak. Poginulo je 10 000 turskih vojnika. Preživjeli turski vojnici pripovijedali su da su svake noći za vrijeme opsade Sinja, vidjeli ženu u jakoj svjetlosti kako hoda po zidinama grada.

Mnoge su predaje o čudesnoj obrani Sinja koje narod i danas pripovijeda. Među njima je i sljedeća:

Fratar Vučković, znaš da je to danas naše prezime i di žive, e, njega su ti Turci uvatili kod Čitluka, tamo di ti je ona kula i jasnoga su ti odveli tamo u onaj svoj grad.

O Vučkoviću ti se nije znalo ništa nekih pet godina a onda in je on uteka i vratijo se u Sinj i nastavijo branit grad.

Za to vrime Turci su ti malo pomalo osvajali ova mista i približavali se našem gradu, pa je ljude uvatila panika i počeli su polako bižat svojoj rodbini, a onda ti se odselilo puno svita i više se nisu vratili. U gradu ti je ostalo zericu svita, sedamsto vojnika i oni fratri šta su došli iz Bosne i Rame a svi su utekli na Stari grad. Brzo su ti Turci osvojili okolna mista i tako došli do nas. Godine 1715. počeli su ti oni osvajat Varoš, i popalili su sve, a izgorija je i onaj samostan šta je bijo na pijeci.

¹⁹ Jelena Pavlinušić zapisala je 2010. godine u Otoku kod Sinja. Kazao joj je Petar Pavlinušić, rođen 24. kolovoza 1936. g. u selu Otoku kod Sinja. Rkp. FF ST, sv. 2010., S.

²⁰ Sveta Barbara rođena je koncem osamdesetih godina 3. stoljeća, mučeničku smrt podnijela je 306. godine. Jedna je od četrnaest svetaca pomoćnika u nevolji. Zaštitnica je od nagle i nepripravne smrti; rudara; radnika koji obavljaju radove opasne po život; od groma; od požara; od groznice. Također je zaštitnica topnika i općenito vojnika, geologa, zidara, tesara, arhitekata, zemljoradnika, električara, zvonara, kuhara, oružara, djevojaka, zatvorenika. Štuje se i kao zaštitnica od groznice (v. Dragić 2015).

Kad su ti doli sve popalili uputili su se oni na Stari grad, a ljude ti je gori uvatila panika jer je Turaka bilo šezdeset iljada a branitelja i puka niti iljadu. Onda su ti fratri izvadili sliku naše Gospe i u onoj maloj pećini su ti se počeli molit. Turci su počeli navaljivat, a fratrima se pridružijo i obični narod i dva dana i dvi noći su ti molili Gospu da in pomogne. Najveća navala je bila sa 14. na 15., na Gospin žežen, a 15. ti se desilo čudo.

Ljudi su se molili dva dana i dvi noći a pridružili su in se i branitelji i naša Gospa ih je čula. Sva u bilu pojavila se na gradskin zidinama, pogledala u svoje vjernike i ispružila ruku prema Turcima. Kažu da je odala po gradskin zidinama a da su Turci počeli bižat, a neki da su umirali na mistu.

Svit priča da je na njih poslala kugu, a meni ti je moja baba pričala da in je dala srdobolju i oni su ti se rabižali, a velik dio njih se utopijo u Cetini koja je onda naglo narasla. I nikad ti se više oni nisu u naš kraj vratili.²¹

Neki kazivači pripovijedaju da se na zidinama grada pojavio lik žene s kudiljom u ruci:

Za vrijeme velike najezde Turaka u cilju širenja njihovog carstva, skupila se šaćica hrabrih Sinjana da obrani svoj grad i u tome im je pomogla draga Gospa koju svi danas štujemo. Sinj je bio u plamenu, ljudi na izmaku snaga. Turčin je nadirao sve žešće, kad se odjednom na zidinama grada pojavi lik žene s kudiljom u ruci. To ti je bila Gospa, Velika Gospa koja je na Turke poslala kugu i protjerala ih iz Sinja preko Cetine na istok. Mnogo se Turaka ugušilo u Cetini, mnogo ih je pomrlo od kuge, a dok su bježali otet im je konj glavnog sultanskog vojskovođe koji se zvao Edek.²² S konjem je stigla i cijela njegova oprema: sablja, štit i ukrasi na konju.²³

Pripovijeda se da je trećega dana opsade neprijateljsko koplje probolo prsa don Ivana Grčića, a gradski izvori Miletin i Odrina poteku krvlju. Idućih dana Turcima je ovladala žeđ, dizenterija i strah, a u osvit Velike Gospe seraskijer Čelić prekinuo je opsadu i pobjegao. Zvona su označila pobjedu, a zdrave vode vratile se svojim izvorima.

6. KRUNIDBA GOSPINE SLIKE

Zahvalni branitelji sinjske tvrđave, spomenuti i vjerni štovatelji Gospe Sinjske, u znak zahvalnosti, odlučili su Gospinu sliku okruniti zlatnom krunom. Tada je spomenuti fratar Mijaljić dao da se u Mletcima Gospina slika uokviri u drveni pozlaćeni okvir koji je služio do 1748. godine. U živoj je tradiciji predaja:

Petnesti kolovoza se nad Sinjen pojavila na nebu slika prekrasne žene koju su svi pripoznali ko Majku Božju. Kaže se da se među turskon vojskon pojavila bolest, srdobolja, i da su se pripali i pobigli iz grada. Tako taj dan u gradu nije bilo ni jednog Turčina ali su za sobom ostavili mrtve i ranjene. Branitelji Sinja

²¹ Dino Fabjančić zapisao je 2009. god. Kazao mu je Ante Budimir, rođen 1924. Rkp. FF ST, sv. 2009., S.

²² Edek je naziv za glavnu kariku koja se nalazi u alci, koja se igra i u današnje vrijeme.

²³ Martini Lovrić 2006. godine u Sinju kazao je Jakov Đipalo-Ban (rođ. 1952. g.). Rkp. FF ST, sv. 2006., S.

*bili su sigurni da in je to Gospa pomogla pa su joj u znak zahvalnosti skovali zlatnu krunu.*²⁴

Također se pripovijeda da su vjernici i fratri koji su preživjeli u znak zahvalnosti čudotvornoj slici napravili zlatni okvir i prozvali je Čudotvorna Gospa Sinjska:

Svit i fratri koji su priživili opsadu grada zavjetovali su se svojoj Zaštitnici i dali su skupit osamdeset zlatnika od kojih su napravili krunu i križ svojoj Gospi i od onda kad su je okrunili nazivaju je Čudotvorna Gospa Sinjska. Na krunu su dali upisati dva reda riči; Zauvik okrunjena slavi slavlje – godine 1715.

Splitski je nadbiskup Stjepan Cupilli 22. rujna 1716. god. nakon zavjetne mise Blaženoj Gospi i pobožnoga govora, u bijelome plaštu i s mitrom na glavi, zapjevao *Magnificat (Veliča duša moja (...))*, a potom je izmolio prigodne molitve iz *Gospinih časova*. Potom je okadio Gospinu sliku, te zapjevao *Salve regina (Zdravo kraljice)*.

Nakon krunidbe s Gospinom slikom uslijedila je procesija iz grada oko gradskih bedema. Sudjelovalo je mnoštvo naroda sa svojim harambašama i serdarima. Pobožni je puk od radosti i veselja plakao. Po bedemima su bili poredani mnogobrojni barjaci, a iz mužara se stalno pucalo. Misnici su pjevali pjesmu *Ave maris stella (Zdravo zvijezdo mora)*. Obišavši sav grad, slika Gospe Sinjske unesena je u crkvu. Prije stavljanja na oltar biskup joj je dao blagoslov (Marković 1899: 33–34).

U crkvi Čudotvorne Gospe Sinjske čuva se njezina slika sa natpisom: IN ERPETUUM CORONATA TRIUMPHAT – ANNO MDCCXV (Zauvijek okrunjena slavi slavlje – godine 1715.).

7. ZNAMENITA OSOBITOST GOSPE SINJSKE

Ivan Marković piše da Gospa Sinjska ima jednu preznamenitu osobitost koja se ogleda u mijenjanju njezina lica. O tome svjedoče i vjernici i crkveni dostojanstvenici. Marković, prema Filipovićevom pisanju, navodi da se promjena lica osobito primjećuje za vrijeme mise s nakanom za nekoga bolesnika. Ukoliko bi Gospino lice porumenjelo, milost bi bila uslišana, a ako bi problijedilo, milost nije bila uslišana. O tome svjedoče i Kneževićevi stihovi (Marković 1899: 26–39).

Marković tu znamenitost potvrđuje i pisanjem Glumčevića, kojega narod naziva Glumac i smatra ga svecem, te njegovu grobu hodočasti, osobito kada boluje od groznice. O promjenama na Gospinu licu Markoviću je pripovijedao i jedan seljak, a i sam Marković je kao dijete vidio tu znamenitost. Među očevdcima bio je i barski biskup Šimun Milinović (Marković 1899: 41–42).

7. 1. SPOMEN ZAVJETI

Mnogobrojni su vjernici iz zahvalnosti Gospi Sinjskoj darovali najskupocjenije darove. Mnogo je uloženo u zgradu koja se, piše Marković, tri i više puta popravljala.

²⁴ Andrea Ratković zapisala je 2010. godine. Kazao joj je fra Jure Župić (1947.). Rkp. FF ST, sv. 2010., S.

Mnogo je uloženo u nakit Gospina oltara, kandile, kaleže, kadionice, svijećnjake, cvjetove, križeve, misne tablice – sve od srebra. Gospin je oltar spomenik velike Gospine milosti i zahvalnosti vjernika. Mnogi su vjernici 1748. godine dali sredstva za srebrni okvir Gospine slike u kojemu se nalazi. Bezbrojni su darovi siromašnoga puka: srca od srebra, vitice, prstenje, ženske papse, špiode, naušnice, pločice od srebra itd. (Marković 1899: 47–48).

7. 2. HODOČAŠĆA

Golem broj vjernika iz svih krajeva Hrvatske, Bosne i Hercegovine i drugih zemalja cijele godine hodočasti Gospi Sinjskoj na zavjet, a osobito na blagdan Velike Gospe kada se Gospinu svetištu slije više tisuća hodočasnika. Među hodočascima su i mala djeca u naručju i iznemogli i bolesni. Mnogi hodočasnici dolaze bosonogi. Neki od hodočasnika od svojih domova pješače i tri-četiri dana. Fra Augustin Purgić svjedočio je fra Ivanu Markoviću kako je njegova majka Marija, rođ. Zubić, 1858. i 1860. godine iz Fojnice bosa hodočastila u Sinj posteći i samo jedanput dnevno jedući samo kruha. Na sebi je nosila prtenu torbu u kojoj je bilo dvadeset oka prtenih darova za službu crkvenu (Marković 1899: 49–50).

Svetištu su hodočastili i pravoslavci. Na sam blagdan svatko je želio dodirnuti i poljubiti Gospin oltar uzdišući: *Gospe milostiva!*, *Gospe slavna!* *Zdravo Majko blagoslovljena!* *Djevice moguća!* *Prečista Djevice!* *Majko milosrđa!* *Gospe, moja mila!* Nastao bi takav metež da bi svećenici jedva služili misu. Međutim, toga dana su i svećenici mnogo sabraniji.

Posebno je ushićenje kada svećenici zapjevaju *Zdravo zvijezdo mora* i kada počnu iznositi Gospinu sliku. Tada mnogima poteku suze. Vjernici u procesiji Gospinu sliku prate s upaljenim svijećama i svetim barjacima. Na zvoniku zvona zvone, a na bedemima prangije pucaju. Ona čeljad, koja je morala ostati kući, na prozorima okićenim sagovima i barjacima sklopljenih ruku pozdravljaju Gospu. Kada bi procesija stigla do česme, Petrovac ondje bi stala, svećenik bi okadio i blagoslovio česmu. Četvorica bi nosila Gospinu sliku. Spustili bi ju s ramena na ruke te bi spuštajući i dižući ju okretali je desno i lijevo, čineći tako znak križa. Tako bi bila blagoslovljena Varoš kao i svi vjernici koji bi u to vrijeme naokolo klečali. Procesija bi svršila u jedan sat, a potom bi uslijedila Velika misa u crkvi u koju bi stalo do tri tisuće vjernika. Marković navodi kako je (prije dvanaest godina)²⁵ jedan nevjerni zanatlija ugledavši prvi put svjetlopis Gospine slike, preobratio se u vjernika, te ushićeno izustio: "Nek mi dođu sada i kažu da nema Boga." (Marković 1899: 49–54).

Prema nepisanomu dogovoru ramskih i sinjskih fratara Velika Gospa slavi se u Sinju kada onamo među mnogobrojnim hodočascima hodočaste Ramljaci, a Mala Gospa slavi se u Rami kamo hodočaste Sinjani, Hrvati iz lašvansko-lepeničkoga kraja i drugih krajeva iz Bosne, Livna, Duvna, Konjica, Hercegovine, Hrvatske. Hodočasnici polaze večer uoči Velike Gospe odnosno Male Gospe. Mnogi hodočasnici bosonogi, primjerice iz Fojnice i Kreševa prepješače desetine

²⁵ Ako se uzme u obzir godina drugoga izdanja 1899., onda se to dogodilo 1887. godine.

kilometara iskazujući tako iznimno štovanje Gospinu svetištu u Rami na Šćitu. Ta je tradicija sačuvana još od srednjovjekovlja. U zadnje vrijeme se i u Rami slavi Velika Gospa kamo dođu raseljeni Ramljaci sa svih kontinenata. Radi toga će ubuduće hodočašća Ramljaka u Sinj biti organizirana u okviru devetnice, dakle nedjeljom prije Velike Gospe, na dan Sinjske alke (Topić 2005: 198).

Hodočasnici, primjerice iz Cera kod Unešića noću hodaju preko brda i dolina, a jedini orijentir im je Sjevernjača. Teren nije nimalo lak jer sve je to stjenovit i teško prohodan krajolik. Najbrži su ujutro stizali u Sinj da se poklone slici Čudotvorne Gospe Sinjske. Taj težak put je dokaz neizmjerne vjere naroda koji se pouzdavao u Božju pomoć. Pravi se *fešta, makaruni po domaćem*. Dolaze ljudi iz svih krajeva na gozbu, pa u crkvu i pješice u Sinj. Pjevaju se hodočasničke pjesme.²⁶

Vjernici iz šestanovačkoga kraja pjevaju hodočasničke pjesme, među kojima su i sljedeće:

TI SI TAKO LIJEPA

*Ti si tako lijepa,
rajska Djevo mila,
ste krasote sva mi
duša usplamtala.
Da mi svijet još nudi,
ne znam kakvog dara,
prezrio bi sve to,
radi tvoga čara.
Bdij nada mnom Majko,
usred svijetlih vala,
žića barku vodi,
sve do vječnog žara.
Amen.*²⁷

DOBRA VEČER GOSPE MOJA

*Dobra večer Gospe moja,
cvit si lipi ti rodila.
Nebo si i zemlju prosvitlila,
prosvitli Gospe pamet moju,
da ja vidim slavu tvoju,
di anđeli prebivaše,*

²⁶ Nikoli Sunari 2008. godine u selu Ceri pet kilometara udaljenom od Unešića kazala je Matija Sunara rođena Sunara, mjesto rođenja Cera, Unešić, datum rođenja 20. 4. 1931. Kazivačica je čula ove priče od svojih roditelja i susjeda, a sve je gore opisane događaje i doživjela. Rkp. FF ST, sv. 2008., S.

²⁷ Daria Čikeš zapisala je 2008. godine. Kazali su joj: Mate Dujmović, rođ. 1954. u Grabovcu (Šestanovac) i Milica Dujmović rođ. 1924. Grabovac (Šestanovac). Kazivači i danas žive u rodnom mjestu. Rkp. FF ST, sv. 2008., S.

*Božju slavu uživaše,
i Bog budi hvaljen,
posve vijeke vjekova.
Amen.²⁸*

Pučka pobožnost ogleda se u nepisanim pravilima: djevojke i žene na golim koljenima tri puta obilaze oko crkve, s *očenašima* u rukama i moleći Gospinu kronicu. Hodočasnici su nekoć donosili zlatni nakit, dukate, platno za misnice kao zavjetne darove i stavljali ih na Gospin oltar ili pred Gospin kip. U novije se vrijeme daruje, uglavnom, novac (Topić 2005: 198).

7. 3. MILOSTI GOSPE SINJSKE

Marković piše da je u mjesec dana sakupio podatke o tri stotine i šezdeset milosti koje su udijeljene po zagovoru Gospe Sinjske, a od toga je samo iz Zlopoljske župe bilo stotinu dvadeset četiri. Autor najprije piše o milostima udijeljenim onima koji su bolovali od teške glavobolje, a posebice bolesti ušiju i gluhoće. Nabrojao je deset tih čudesnih izlječenja (Marković 1899: 56–57). U Bajagiću kod Sinja i danas se pripovijeda:

Lucija je bila u potpunosti gluva već sedam godina. Na blagdan Velike Gospe, 1881. god., idući na bunar po vodu, zavapi Gospi Sinjskoj moleći je da ju ozdravi. Također se zavituje da će na kolinima do njezina oltara dolaziti ako joj usliši molbu. U trenu kad je počela crpiti vodu iz bunara, čula je di vedro klapa i di kod nje 'tica piva.'²⁹

Osam je osoba navedeno koji su izliječeni od padavice (Marković 1899: 60–61). Također je u narodnom pamćenju ozdravljenje gluhe vjernice:

Na dan Uznesenja Marijina oko 9 sati ujutro prid oltaren Gospe Sinjske u crkvi je klecala i vapila jedna vjernica. Fra Mijo Anušić, došavši do nje, reče: "Ženo, nemoj plakat, Gospa te uslišila!" No žena je i dalje vapila, moleć da joj 'čer ozdravi od epilepsije. Fra Mijo se opet obratio ženi i reka joj: "Ženo, Gospa te je već uslišila! Ajde vesela kući!"

Vjernica je te iste večeri ušla u svoj dom i na svoju veliku radost i čuđenje vidila svoju 'čer vidljivo drukčiju. Njeni najbliži joj rekoše da je jutron, u 9 sati ozdravila.'³⁰

Od rana te bolesti nogu i ruku po milosti Gospe Sinjske izlječilo se petnaestero bolesnika (Marković 1899: 62–67). U suvremenom je narodnom pamćenju čudesno izlječenje 1912. godine:

²⁸ Isto.

²⁹ Martina Vlačić zapisala je u selu Bajagić pokraj Sinja 2005. god. Kazao joj je Tonći Barać, rođ. 1954. god. Rkp. FF ST, sv. 2005., S.

³⁰ Isto.

*Godine 1911. Josipu Topiću je nesritnim slučajem na željezničkoj stanici vagon priša priko noge, slomivši ju. On se zavitova Gospi Sinjskoj obećajući da će, ako ozdravi, u njezinu čast moliti krunicu i da će svake godine hodočastiti Gospi Sinjskoj. Uvjeren u nadi u pomoć, Josip je za nepunih sedamn'est dana pro'oda, a noga u potpunosti zacijelila. Njegov doktor, grkoistočne vire, vidjevši to, čudo brzog ozdravljenja pripisuje samom Bogu jer po prirodnim zakonima nije bilo moguće da slomljena noga kroz tako kratko vrijeme ozdravi.*³¹

Navedeno je dvoje bolesnika koji su se izliječili od groznice; od grlice i ospica sedmero; od upale pluća i *ognja* četvero; bolesti prsiju (sučije) šestero. Nadalje, Marković navodi o milostima udijeljenim dvanaestero ožalošćenih roditelja u bolesti njihove djece. U X. poglavlju navode se Gospine milosti u slučajevima drugih mnogih bolesti kod dvadeset tri osobe (Marković 1899: 67–75).

Sliku Žalosne Gospe donio je u Hrvace iz Venecije vojnik Kanaet. Majka Božja udijelila je preko svoje slike mnoge milosti svojim štovateljima, kako se vidi iz zavjetnih darova koji su joj bili poklonjeni, a koji su nažalost kasnije pokradeni.³² O moćima Gospe Hrvatačke i Gospe Sinjske u prilog ide priča o čudnovatome ozdravljenju:

Lovrića Anđa, iz Hrvataca bolovala je u splitskoj bolnici od teške bolesti, od koje se nije mogla nikako izliječiti bez operacije, i to po život vrlo opasne. Dan prije nego će se odlučiti, dođe joj majka.

*Tugujući se i jadeći se među se padne im na um Gospa Sinjska i Hrvatačka te ko dogovorno jednodušno zavapiše. Njima se utekoše obećavajući, da će Gospu Sinjsku i Hrvatačku pokloniti zlatom izvezeni križ što ga majka od vjenčanja ima. Tako rekne prije podne? Zdrava zdravcata vrati se bivša bolesnica vlakom u Sinj!*³³

Među onima kojima je ukazana Gospina milost je i Stana Vučkova, pravoslavka iz Čitluka kod Vrlike, kojoj je bijesan pas ujeo kćer Stanu, a zmija ljutica ujela je njezina sina Mihu. Djeca su izliječena po Gospinoj milosti. Marku Bradariću se, dok je čuvao goveda, zmija ljutica uvukla u gaće, te ga tri puta ujela. U velikoj mucu preporučio se Bogu i zavjetovao Gospi Sinjskoj te je odmah osjetio olakšanje (Marković 1899: 82–83).

Potresno je svjedočanstvo Mate Laneunića iz Kaštela, kojemu je sedmogodišnji sin Antun 1892. godine teško obolio. Dok je Mate radio u polju saznao je da mu je sin na umoru. Dotrčao je kući i dozivao sina. Međutim, sin je već bio zanijemio.

³¹ Martina Vlašić zapisala je u selu Bajagić pokraj Sinja 2005. god. Kazao joj je Tonči Barać, rođ. 1954. god. Rkp. FF ST, sv. 2005., S.

³² Daniela Radan zapisala je 2009. god. Kazala joj je časna sestra Marija Radan, kći Mate i Luce djev. Kožoman. Rođena je u Hrvacima 22. 04. 1951. god. U družbu je primljena 1966. god, a doživotne je zavjete položila u Dubrovniku 1978. Kao kandidatice završila je ekonomsku školu u Essenu; kao sestra studira pastoral i katehetiku na Katoličkom institutu u Parizu te polaže licencijat iz psihologije na Papinskom sveučilištu u Rimu. Trenutno radi na prikupljanju materijala o radu nadbiskupa dr. Josipa Stadlera. Rkp. FF ST, sv. 2009., S.

³³ Isto.

Kukavni otac je tada zazvao pomoć Gospe Sinjske i zavjetovao se doći joj bos. Ubrzo je dijete ozdravilo (Marković 1899: 75).

Milosti čudotvorne Gospe ogledaju se u mnogim nevoljama. Vjeruje se da je od kuge spasila žitelje Cetinske, Imotske i Kninske krajine (Soldo 1995: 300). Kuga se pojavljivala nekoliko puta od 1731. do 1815. godine, ali je zaobilazila Varoš u Sinju (Marković 1899: 42–45).

Pokorničke procesije s Gospinom slikom održavale su se za vrijeme suše (Tomašević 2002: 209). Velika je suša Sinjsku krajinu zahvatila 1870. god. Sljedeće godine, također, je bila velika suša. Svećenici i vjernici srijedom su postili i molili milost Gospe Sinjske. Molilo se pred Gospinom slikom s upaljenim svijećama. Primijetilo se rumenilo na Gospinu licu i za dva dana (u petak) je pala kiša. Marković navodi da mu je to pripovjedio barski biskup Šimun Milinović (Marković 1899: 45–47). Fra Ivan Marković navodi još trideset četiri svjedočanstava o čudesnim ozdravljenjima, po zagovoru Gospe Sinjske. Tomu se može pridodati i pet ozdravljenja od duševnih bolesti. Gospine milosti ogledaju se i kod žena koje su imale težak porod, kao i kod nerotkinja. Tri su vojnika spašena u ratu u Bosni 1878. godine, po zagovoru Gospe Sinjske.

7. 4. GOSPA SINJSKA SPASILA SINJANE OD POTRESA

U suvremenom je narodnom pripovijedanju kronikat o Gospi Sinjskoj koja je Sinjane spasila od zemljotresa:

Sinj je 2. srpnja 1898. god. pogodijo snažan potres. Epicentar bijaše Trilj u kojemu su kroz dva tjedna gotovo sve kuće bile srušene. Misu prid oltarem Gospinim je vodijo odgojitelj Gospinih štovatelja fra Petar Bačić. On je bijo uvjeren da će se oltar i crkva obrušiti na narod koji je plačući i moleći piva' Salve, regina vapeći Gospi Sinjskoj za pomoć. Nakon tri jaka trusa, narod je u crkvi oplakiva svoju sudbinu.

Držeć' kalež u ruci, treći jaki trus uzdrma crkvon, a fra Petru ruke oslabiše, al' mu Bog da pomoći da je, iako je bijo ushićen, moga proslidit i dovršit' Posvetilište. Tog dana puk je vrvijo u crkvu, mnogi su se lupali u prsi, kajanje i skrušenje po ulicama je obuzelo mnoge duše, tim jače šta su se trusovi osjećali. Poslje su zahvaljivali milostivoj Djevici Mariji jer niko u Sinju nije strada životon.³⁴

7. 5. GOSPA SINJSKA SPASILA MARKA VOJKOVIĆA I POSADU

Marko Vojković 21. listopada 1892. godine na brodu "Hrvat" plovio je s Visa u Split. Zatekla ga je velika oluja. Marko se preporučio Gospi Sinjskoj i čudesno je spašen iz bezizlazne situacije:

³⁴ Martina Vlašić zapisala je u selu Bajagić pokraj Sinja 2005. god. Kazao joj je Tonči Barać, rođ. 1954. god. Rkp. FF ST, sv. 2005., S.

Dana 21. listopada 1892. god. na brodu Hrvat je plovijo Marko Vojković s Visa u Split. Jedanaest sati nakon isplavljanja zatekne ih velika oluja u kojou je brodu bijo potpuno uništen timun. Vitar je brod nosijo prema Visu, no nakon nekog vrimena, nedaleko od viške luke naiđu na ogromni greben i vrlo uski prolaz kroz koji se činilo nemogućin proć'.

Vidjevši bezizlaznost situacije, kapetan Marko u tom trenu zavapi Gospi Sinjskoj: "Premilostiva Majko Božja, molim te da pogledaš na naše živote i spasiš nas radi naše siromašne djece..."

Čudo se desilo. Brod od 20 tona uspio se provuć' kroz tjesnac. Za zahvalu za ovu milost, Marko Vojković odlazi u Sinj, plaća misu zahvalnicu i zahvaljuje Gospi Sinjskoj koja ga je spasila.³⁵

8. PARTIZANI ZAPALILI SAMOSTAN I CRKVI NA ŠĆITU

Samostan i crkvu zapalili su partizani 13. srpnja 1942., a od tada do danas ostala je pjesma:

*Kad je crkva gorila na Šćitu,
svaki Hrvat plako je na svitu.*

Tada su izgorjele župne matice koje su vođene od 1773. godine. U narodnome je pamćenju kronikat:

Tude se partizani krili od Talijana. Kažu da su dva partizana bila u zvoniku i da su izgorila kad je se zvonik zapalijo. A isto se tad pričalo da je nešto otišlo plaćući prema Matinim stinama. Kažu da je to bila Gospe jerbo se velika svitlost tada ukazala.³⁶

Četnici su u listopadu 1942. poklali oko 954 Hrvata i Muslimana. Godine 1943. godine fratri su spasili Josipa Broza Tita. U to su vrijeme u samostanu na Šćitu bili i Vladimir Nazor i Ivan Goran Kovačić. Nijemci su granatirali samostan i crkvu, ali bomba teška oko dvjesto pedeset kilograma nije eksplodirala. Pirotehničari su demontirali tu bombu i barutom iz nje minirali most u Jablanici na Neretvi za vrijeme Četvrte ofenzive.³⁷

9. SUVREMENE GOSPINE MILOSTI U RAMI

Unatoč mnogobrojnim višestoljetnim patnjama i stradanjima, Ramljaci žive u svojoj Rami, vole svoje svećenike i crkve te skoro svi hodočaste svake godine na Malu Gospu (8. rujna) na Šćit.

U predaje i legende teško se ulazi. U tradicijskoj kulturi nema mržnje prema nekome zato što je druge vjere ili nacije. Narod objektivno pripovijeda o važnim

³⁵ Isto.

³⁶ Božani Ostojčić 2006. godine kazala je Ane Iličić, djev. Džolan, rođ. 1930. god. Rkp. FF MO, sv. 2006., D.

³⁷ Na Šćitu u Rami kazao mi je 1987. godine fra Mladen Lucić. U fra Mladenovoj sobi krio se Tito.

osobama i događajima, osuđujući zlo, a hvaleći dobro. U Rami se i danas pripovijeda o Čelebiji i njegovim potomcima koji su nesebično pomagali i još uvijek pomažu narodu. Bričina je bio Čelebijin sin. Iz Kopčića se preselio u Bugojno šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća kada je Ramsko jezero potopilo Kopčiće. Umro je sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća. O njemu i Gospinoj slici i Ramkinje i Ramljaci i danas pripovijedaju priče, među kojima je i sljedeća:

BRIČINA I GOSPINA SLIKA

U Rami je poznat rod Bričina. Djed Bričinovih bio je vješt u namještanju lomova i iščašenja. Živa je tradicija o Bričini i fratru koji je nogu uganuo:

Bijo jedan Bričina. Tako bi ga zvali a Brajim mu bilo ime. I on je bijo ko doktor. Njemu je narod išo baš ko doktoru. Slomila bi se ruka il' noga, i on bi to bolje napravijo i isanu i ajvanu od doktora. Kad bi isana nešto bolilo išo bi njemu, i 'ko bi oslužijo ne bi ga bolilo nikad. Vezo se sa 'Rvatima. Svećenik jedan nogu obotali. Odu po njega da napravi nogu. Kad je napravijo, pratri pitaju šta je njegovo. On im reko: "Da' će te mi Gospinu sliku."³⁸

"Pa to je Majka Božja."

"Jedan nam je Bog svima, samo su se vire razdilile. Kako virujem u Boga tako virujem i u Njegovu Majku." Međutim, pratri se malo zamislili šta bi. Ondak je on njima reko: "Šta se mislite, i mene je Bog dao k'o i vas. U Njega virujem k'o i vi."

Međutim, dana je njemu slika, i di će s njom, metne je na tavan u okno di je ječam, jer sveta je slika, svet je i ječam. Tako je on mislijo. Sašo je doli ženi u sobu. Imo je petero dice pa je jednom reko: "Da se niste vi usudili gori na tavanu jednu sliku dirat jerbo će te zanimat i svašta će vam Bog dati." Dica nisu dirala, ostala su i danas sretna. I sad se vežu s 'Rvatima. Čelebija mu je 'cer.

Oženijo sina. Taj sin kazo svojoj ženi za to, ali mu je žena bila plavo opera prema 'Rvatim jer taka je njezina familija. Živila jedno tri godine s njima i umrla je kad je čoviku doprla da se slika spali.

Žita je stalno bilo u oknu, i kašnje kad se slika spalila jerbo Bričina je virovo u nju.³⁹

Bričinova kći, Nedžiba Hodžić, poznata po svome djedu kao Čelebija, danas živi u Bugojnu te pomaže narodu poput njezina oca i djeda. Ona je, kao i njezini predci, oduvijek bila u iznimno dobrim odnosima s Hrvatima. Tu tradiciju nastavlja njezina kći.

Godine 1987. čudotvorna Gospina slika, u znak sjećanja na tristotu obljetnicu odlaska iz Rame, donesena je u Ramu za blagdan Male Gospe i ponovno vraćena u Sinj.

³⁸ Radilo se o svjetloposu Gospine slike.

³⁹ Božani Ostojić 2006. godine kazala je Anđa Ostojić, djev. Žutić, rođ.1932. Rkp. FF MO, sv. 2006., D.

ZAKLJUČAK

Od pada Bosne i Hercegovine i velikoga dijela Hrvatske pod tursku vlast nastalo je za kršćane najteže razdoblje koje je u Hrvatskoj trajalo dvije stotine i sedamnaest godina, a u Bosni i Hercegovini četiri stotine i petnaest godina u kojima su Hrvati katolici bili izloženi prisilnim prelascima na islam, svakodnevnim pogibeljima; rušeni su im samostani, crkve i župne kuće.

Turski su vojnici četiri puta uništili crkvu i samostan na Šćitu te fratre poubijali. Pravoslavci s Vukovskoga i Ravnoga (kod Kupresa) crkvu su spalili 1682. godine. U svim tim stradanjima slika Gospe od Milosti ostala je neoštećena.

Nakon poraza Turaka pod Bečom 1683. godine uslijedila je odmazda nad Hrvatima katolicima u Bosni i Hercegovini. Tada su Hrvati masovno napuštali svoju domovinu tako da ih je 1723. godine u Bosni i Hercegovini ostalo tek 23 000. Pogrešne su tvrdnje onih koji tvrde da su Hrvati napuštali svoje domove jer su ih pozvali Mlečani kako bi osnažili svoju vojsku. Hrvati su bježali i sklanjali se ne samo u krajevima pod mletačkom vlašću nego su bježali i u Liku, Bačku, Banat, Baranju, Srijem, Italiju, Gradišće u Austriji, Rekaš u Rumunjskoj i drugamo.

Milošću Gospe Sinjske, na blagdan Gospina uznesenja na nebo 1715. godine, Sinj je čudesno obranjen od napada 60 000 turskih vojnika. U znak sjećanja na tu obranu već 301 godinu trči se Sinjska alka.

Fra Ivan Marković 1898. godine u drugom dijelu svoga djela *Gospa Sinjska* poimence navodi 360 čudesa koja su se dogodila po milosti Gospe Sinjske.

Partizani su 1942. godine zapalili crkvu. Povijest čudotvorne Gospine slike, kao i samostana i crkve na Šćitu u Rami, zorno rekognosciraju višestoljetne patnje, progone i stradanja Ramljaka i uopće Hrvata.

Sakralni objekti i predmeti imaju iznimnu važnost u životu Hrvata te stoljećima svake godine desetine tisuća vjernika hodočasti svetištima diljem Hrvatske, Bosne i Hercegovine i inozemstva. Mnogobrojne su suvremene predaje, legende i svjedočanstva o čudesima koja se događaju po milosti Gospe Sinjske. Dvadeset i pet suvremenih legendi navedenih i interpretiranih u ovome radu svjedoče o trajnoj bogoljubnosti Hrvata i vječnom kultu Gospe Sinjske. Milost Gospe Sinjske i nakon egzodusa iz Rame i odnošenja slike u Sinj nije prestala u Rami te na Veliku kao i na Malu Gospojnu tisuće hodočasnika hodočasti na Šćitu u Rami.

Vjera u Boga i ljubav prema Domovini imaju najveće zasluge za opstojnost hrvatskoga vjerskoga i nacionalnoga identiteta.

LITERATURA

- Aralica, Ivan. 2001. *Put bez sna*. Zagreb: Znanje.
- Badurina, Anđelko (prir.). 1990. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju Radovana Ivančevića*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Dragić, Marko. 2003. "Zbilja o knezovima Nakićima i Vučkovićima u *Razgovoru ugodnom i tradiciji*". *Školski vjesnik, časopis za pedagoška i školska pitanja* 52, 3-4: 283-295.
- Dragić, Marko. 2015. "Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata". *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja* 13, 2: 141-16.
- Kačić Miošić, Andrija. 1988. *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, Reljković, Antun Matija *Satir iliti divji čovik*, (prir. Josip Vončina). Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Knezović, Pavao. *Pavao Posilović Mošunjanin*. Curriculum vitae. www.visovac.hr (10. rujna 2010.)
- Marković, fra Ivan. 1899. *Gospa Sinjska, drugo izdanje nanovo uređeno i novim Gospinim milostima popunjeno*. Zagreb: Dionička tiskara u Zagrebu.
- Marković, fra Ivan. 1898. *Sinj i njegovo slavlje god. 1887., Spomen knjiga*. Zagreb: Dionička tiskara u Zagrebu.
- Soldo, fra Josip Ante. 1995. *Sinjska krajina u 17. i 18. stoljeću. Knjiga druga*. Sinj: Ogranak Matice hrvatske.
- Š(undalić), Z(lata). 2000. "Posilović Mošunjanin, Pavao". *Leksikon hrvatskih pisaca*. Zagreb: Školska knjiga.
- Tomašević, fra Luka. 2002. *Između zemlje i neba, vjera i moral u životu kršćana Sinjske krajine u 18. stoljeću*. Knjiga 6. Sinj: Knjižnica "Gospa Sinjska".
- Topić, fra Mato. 2007. *Rama i Ramljaci u zavičaju i iseljeništvu*. Knjiga prva, Gornja Rama. Ščit: Franjevački samostan Rama – Ščit.
- Topić, fra Mato. 2005. *Ramske starine*. Rama – Sarajevo: Franjevački samostan Rama – Ščit; Svjetlo riječi Sarajevo.
- Vlađić, fra Jeronim. 1991. *Uspomene o Rami i ramskom franjevačkom samostanu*. reprint izdanje. Zagreb: Franjevački samostan Rama-Ščit – Matica hrvatska ogranak Rama.

IZVORI

Rukopisne zbirke. Rkp. FF Split (Rukopisne zbirke Katedre za Hrvatsku usmenu književnost, Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu). Rkp. FF Mostar, (Rukopisne zbirke Katedre za Hrvatsku usmenu književnost, Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru). Te su rukopisne zbirke nastale kao rezultat autorovih vlastitih izvornih terenskih zapisa te zapisa studenata kojima je autor ovoga rada bio mentorom pri

izradi seminarskih i diplomskih radova. (Oznaka Z – označava završni rad, D – diplomski rad, S – seminarski rad.)

LEGENDS AND TESTIMONIES ABOUT MIRACULOUS OUR LADY OF SINJ

It is believed that the painting of "Our Lady of Mercy" was brought to church on Šćit in Rama by St. James of Marches in the 1430s. During the Turkish occupation church, monastery and friars were attacked in 1557, 1653, 1662, 1667 and the fifth time on October 15th 1682 the church was set on fire by Orthodox Christians from villages Vukovsko and Ravno near Kupres. However, miraculous painting of Our Lady of Mercy remained undamaged every time.

After the Turkish revenge for the defeat at Vienna in 1683 people of Rama were forced to leave their centennial homes led by Fr. Pavao Vučković and they brought the miraculous painting with them. By Grace of Our Lady of Sinj, Sinj was miraculously defended in 1715 from the attack of 60 000 Turkish soldiers.

In his book "Our Lady of Sinj" in 1898 Ivan Marković cites that in only a month he collected and listed in name 360 miracles which happened by the grace of Our Lady of Sinj.

Paper cites and interprets 25 contemporary legends about mercies by Our Lady of Sinj which took place in Sinj and Rama. The plot of some of the legends happened in the second half of the 20th century.

KEY WORDS: *Rama, Our Lady of Sinj's mercies, miraculous defense of Sinj, recoveries*

